

ÇİN'İN ZHOU HANEDANLIĞI DÖNEMİNDE RİTÜEL ve MÜZİK SİSTEMİ'NİN YÜKSELİŞİ ve ZAYIFLAMASI: TARİHSEL SÜREÇTE İNSAN VE MEDENİYETİN KARŞILIKLI ETKİLEŞİMİ

RISE AND ATTENUATION OF THE RITUAL AND MUSIC SYSTEM IN THE PERIOD OF ZHOU DYNASTY: THE INTERACTION OF HUMANITY AND CIVILIZATION IN THE HISTORICAL PROCESS

Gonca ÜNAL CHIANG

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Sinoloji Anabilim Dalı, goncaunal@ankara.edu.tr

Öz

Bir toplumun iyi gelişip gelişemeyeceği; o toplumun siyasi, dini, kültürel ve sosyal açıdan tamamlayıcı ve başarılı bir sisteme sahip olup olmadığına bağlıdır. Toplumda böyle bir sistemin formüle edilip gereğince uygulanabilmesinin temel şartı, sistemin kurucusu olan insanın iyi bir tabiatı sahip olabilmesiyle alakalıdır. İnsan karakterinin iyiye eğilim göstermesi ise öncelikle kendi tabiatına yönelik yapacağı içsel gözlem ve sonra da insan doğasının temel kaynağına dair sahip olabildiği doğru anlayışa bağlıdır. Bu prensibin, tarihsel dönem ve kültürel yapı ayırmaksızın tüm toplumlar için geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Çin medeniyetine temel oluşturan antik Zhou Hanedanlığı'nda siyasi ve sosyal yaşamı düzenleyen Ritüel ve Müzik Sistemi ve sistemin yönetim ile toplum üzerindeki etkileri, bu prensibi doğrulayan en iyi örneklerden biridir. Çin kültür tarihinin en önemli kaidelerinden biri olan Ritüel ve Müzik Sistemi, temelinde dinsel törenlerden kültürel etkinliklere ve siyasi uygulamalara kadar çok geniş bir yelpazede insanları arası ilişkileri düzenleyen kaideleri içermiş; müzikse bu kaidelerin belirlenmesi ve uygulanması esnasında çok önemli bir rol üstlenmiştir. Bu makalede, Ritüel ve Müzik Sistemi'nin uygulanış süreci ile sistemin yükselişine ve zayıflamasına neden olan etkenler, insan ve medeniyet arasındaki ilişki perspektifinden ele alınarak incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle Zhou Hanedanlığı Ritüel ve Müzik Sistemi'ne temel oluşturan tarihsel süreç; sistemin ortaya çıktığı, ilkel yaşam biçimine en yakın olan Beş Hükümdar Dönemi ile bu dönemi takip eden ve uygarlığın gelişim gösterdiği Xia ve Shang Hanedanlıkları kapsamında ele alınarak değerlendirilmiştir. Zhou Hanedanlığı kurucusu Zhou Gong, Shang Hanedanlığı'nın yıkılmasının sebeplerinden önemli dersler çıkararak zayıflayan Ritüel ve Müzik Sistemi'ni yeniden düzenlemiş ve Shang Dönemi'nde önemini yitirmiş olan ideal insan, ideal toplum hayalini gerçekleştirmeyi başarmıştır. Ancak, Zhou Hanedanlığı'nın ilerleyen dönemlerinde yönetici tabakasındaki ruhsal yozlaşma sistemin zayıflamasına sebep olmuştur; bu da toplumsal düzenin tekrar bozulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu dönemde toplumsal karmaşaya çözüm üretmek için ortaya çıkan düşüncüler, bozulan sistemin uygulama yöntemlerinden çok, özüne yönelik kapsamlı ve derin eleştiriler getirmişlerdir. Bu bağlamda, çalışmanın devamında Ritüel ve Müzik Sistemi'nin öz ve içeriğine yönelik şu sorulara cevap aranmıştır: Ritüeller ve Müzik arasındaki ideal uyum ve denge ilişkisi nasıldır? İdeal sistemde Ritüel ve Müzik arasındaki önem sıralaması nedir? Doğa, insan, sistem ve toplum arasında birbirini var eden döngü ilişkisi nasıl kurulmuştur? Sistem hangi şartlarda başarılı, hangi şartlarda başarısız olmuştur?

Abstract

Whether a society can develop positively or not depends on if it has a complementary and successful system in political, religious, cultural and social terms. The basic condition for such a system to be formulated and properly implemented in society is related to the fact that the founder of the system, the human being, has a good nature. Human character's tendency toward the good depends primarily on the internal observation made on its own nature and then on the correct understanding of the basic of human nature. It is possible to state that this principle is valid for all societies regardless of the historical period and cultural structure. The Ritual and Music System that regulates political and social life in the ancient Zhou Dynasty, which forms the basis of Chinese civilization and the effects of the system on administration and society, are the best examples that confirm this principle. The Ritual and Music System, one of the most important principles of Chinese Cultural History, included a variety of principles that regulated human relations, from religious ceremonies to cultural events and political practices, and also music plays a very important role in the determination and implementation of these principles. In this article, the application process of the Ritual and Music System and the factors causing the rise and attenuation of the system are examined from the perspective of the relationship between humanity and civilization. In this context, in this study, the historical process, which is the basis of the Zhou Dynasty Ritual and Music System, was evaluated within the scope of the Five Monarchs Period, Xia and Shang Dynasties. Zhou Gong, the founder of the Zhou Dynasty, took important lessons from the causes of the collapse of the Shang Dynasty, reorganized the attenuated Ritual and Music System and managed to realize the ideal society dream. However, in the later stages of the Zhou Dynasty, the spiritual corruption in the ruling class caused the system to become weaker, resulting in the deterioration of the social order. In this period, the thinkers that emerged to find solutions to social complexity brought comprehensive and deep criticisms towards the essence rather than the application of the methods of this disrupted system. In this regard, we further discuss the essence and the context of the Ritual and Music System with the following questions: What is the ideal harmony and balance between Rituals and Music? What is the order of importance between Ritual and Music in the ideal system? How was the interlocking loop relationship established among nature, human, system and society? Under what conditions did the system succeed or fail?

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 1 Mart 2020

Kabul edildiği tarih: 15 Nisan 2020

Yayınlanma tarihi: 22 Haziran 2020

Article Info

Date submitted: 1 March 2020

Date accepted: 15 April 2020

Date published: 22 June 2020

Anahtar sözcükler

Ritüel ve Müzik; Zhou Hanedanlığı; Gök; İnsan; Medeniyet

Keywords

Ritual and Music; Zhou Dynasty; Heaven; Human; Civilization

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2020.60.1.4

1. Antik Çin'de Ritüel ve Müzik Sistemi'ne Temel Oluşturan Tarihsel Süreç

Tarih öncesi çağlardan başlayarak insanın öncelikli görevinin; doğaya karşı yaşam savaşı vermek ve hayatta kalmak olduğunu söyleyebiliriz. Beslenme, korunma, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için doğayı gözlemleyen insan, zorlu koşulların üstesinden gelerek, düzene ayak uydurmaya çalışmıştır. Bu süreçte kendisine destek verebilecek diğer insanlarla yakın ilişkiler kurmuş ve toplu yaşam sürecine girmiştir. Zamanla nüfusun artmaya başlamasıyla insanlar arası iletişim de artmış ve kaçınılmaz çatışmalar baş göstermiştir. Böylece, insanlar arası ilişkileri düzenleyecek kurallara ihtiyaç duyulmuş ve tarihte ritüellerin ilk örnekleri ortaya çıkmıştır.¹

İlkel toplumlarda müziğin de insan hayatındaki yeri en az ritüeller kadar önemlidir. Müzik, doğal ortamda bulunan ve zorlu doğa şartlarında hayatta kalma savaşı veren insanın duygularının direkt ifadesi olarak algılanabilir. Müzik, henüz yazının var olmadığı ve dilin aktif olarak kullanılmadığı dönemlerde, insanın kendini ifade etmek ve iletişim kurmak için kullandığı en yaygın yöntemdir. Bu yöntem, zamanla ilkel dönem şaman kültürünün ve iki dünya (gök-yer) arasındaki iletişimi sağlayan tapınma etkinliklerinin de önemli bir parçası olmuştur.

Çin tarihinde Ritüel ve Müzik kavramlarının toplumda uygulanmaya başlaması ilkel zamanlara kadar götürülebilmektedir. Ancak Zhou Hanedanlığı döneminde yönetimde, sosyal yaşamda, tapınma törenlerinde ve siyasi etkinliklerde sistematik bir biçimde kullanılmaya başlayan Ritüel ve Müzik Sistemi'nin temeli Çin tarihinde öncelikle doğa temelinden henüz kopmamış olan Beş Hükümdar Dönemi'ne, sonrasında ise medeniyetin gelişim gösterdiği Xia ve Shang Hanedanlıkları Dönemlerine dayanmaktadır. Bu sebeple, Zhou Dönemi Ritüel ve Müzik Sistemi'ni incelemeden önce, bu sisteme temel oluşturan tarihsel süreci anlamakta fayda vardır.

¹ Çin tarihinde ilk ritüellerin ortaya çıkışı ile ilgili olarak, M.Ö.21.yy'a denk gelen efsaneler dönemine kadar gidilebilir. Bu dönem, Çin uygarlık tarihinde ilk ateşin, ilk barınağın, ilk takvimin, ilk tarım aletlerinin icat edildiği ve ilk ceza kanununun uygulandığı dönem olarak bilinmektedir (Ma ve Guo 12).

Müzik ve Ritüel Sistemi'nin temeli, kavamların sistematik bir şekilde Çin'de, ilkel dönem ve yazının bulunması ile başlayan yazılı uygarlık dönemi arasında bir geçiş dönemi mevcuttur.² Bu geçiş döneminin insanı ilkel insana yakındır. Dönemin ifade şekli ise doğaya en yakın ifade biçimi olan "resimli ifade"dir. Bu dönemde nüfus az, siyasi yapı ise doğa temelindedir. Eşitlik ilkesi üzerine kurulmuş olan bu siyasi ve toplumsal yapı *Ortak Göğün Altı* (公天下) adıyla anılmaktadır.³ Bu yönetim sisteminin Çin tarihindeki en iyi örneği Beş Hükümdar Dönemi'dir (五帝時代). Sonraki dönemlerin yönetim biçimi ile karşılaştırıldığında, uygulama yönü son derece basit olan bu sistem; henüz doğa temelinden ayrılmamış, bencillik ve bireysellikten uzak ideal insan karakterine sahip olan yöneticilerin eseridir (Ma ve Guo 5-9).⁴ Ortak Göğün Altı sistemi ile yönetilen toplumda, Ritüel ve Müzik Kültürü de, insanlar arası ilişkileri düzenleyen doğal kurallar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Beş Hükümdar Dönemi'nin başlarında az olan nüfusun, dönemin sonlarına doğru artmaya başlamasıyla toplum genişlemiş, ihtiyaçlar artmış ve insanlar arası ilişkilerde sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Halkının zarar görmesini istemeyen ve huzuru sağlamayı amaçlayan dönemin lideri Yu (禹), halkının özgürlüğünü sınırlandırmamaya dikkat ederek bazı kuralların konulmasına karar vermiş ve dönemin yöneticilerinden biri olan Gao Tao'dan (皋陶) toplumda düzeni sağlayıcı bazı ahlâki standartlar ve normlar geliştirmesini istemiştir (Shi 106).⁵ Böylece;

² Bu geçiş dönemi iki zaman dilimine ayrılmaktadır. Buna göre ilk yarı; yaklaşık olarak M.Ö. 6000 - M.Ö. 3000 yılları arasını kapsayan, resimli ifade dönemi (圖形表達時代); ikinci yarı ise yaklaşık olarak M.Ö. 3000 - M.Ö. 450 yılları arasını kapsayan Beş Hükümdar Dönemi (五帝時期) ve Doğu Zhou Hanedanlığı'nın İlkbahar-Sonbahar Dönemi'dir (春秋時期) (Shi 55).

³ Çin'de Göğün Altı (天下) kavramı; Ortak Göğün Altı (公天下) ve Özel Göğün Altı (私天下) olmak üzere iki şekilde değerlendirilebilmektedir. "Ortak Göğün Altı"; herkesin eşit haklara sahip olduğu, halkın başında hükümdar değil de bir liderin olduğu, bu liderin kendi sahip olduğu hakları halkına da verdiği, onları kontrol etmek yerine yol gösterici olduğu bir sistemdir. Özel Göğün Altı ise; halkını kendi malı sayan, onları kontrolü altında tutan bir hükümdarın bulunduğu, halkın statüsüne göre farklı haklara sahip olduğu bir sistemdir. Çin tarihinde Beş Hükümdar Dönemi Ortak Göğün Altı sistemine örnek teşkil ederken; Doğu Zhou Dönemi Özel Göğün Altı sistemine örnek gösterilebilir.

⁴ Dönemin hükümdarlarının sahip olduğu bu ideal karakter, Çin Felsefesinde *içte bilge, dışta hükümdar* (內聖外王) adıyla anılmaktadır.

⁵ Aile içerisinde, toplumda ve sarayda uygulanmak üzere belirlenen bu normlar; dokuz ahlâk kuralı (九德), altı ahlâk kuralı (六德), üç ahlâk kuralı (三德), beş seremoni (五典), beş kaide (五禮), beş hizmet (五服), beş ceza (五刑) vb. adlarla anılmışlardır (Shi 106).

toplumda zaten var olan ve insanların doğal bir şekilde benimsedikleri kurallar, Gao Tao tarafından sınıflandırılmış ve Çin tarihinde Ritüel ve Müzik Geleneği bütünsel ve sistematik bir yapıya sahip olmuştur. Shi Zuocheng'in tespitlerine göre (82); Çin'in ilk hanedanlığı olan Xia Hanedanlığı'nın (M.Ö.2200~M.Ö.1800) ortaya çıktığı Yu dönemi, yazının henüz var olmadığı, ilkel döneme yakın bir dönemdir. Dolayısıyla döneme hâkim olan ritüeller sistematik bir yapıya sahip olmakla birlikte, henüz doğallığından çok uzaklaşmamışlardır.

Yu döneminde ritüeller gibi müzik de toplumun ve siyasi yapının vazgeçilmez bir etkinliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Sarayda yöneticiler siyasi tartışmalardan önce ve tartışmanın ardından mutlaka müzik dinler, şarkılar söyler ve dans ederlerdi. Müzik ve siyasi tartışmaların birbirine bu kadar yakın olmasının nedeni, hepsinin doğa temelinde gerçekleşmeleriydi. Yu Döneminde sarayda uygulanan ritüel ve müzik geleneğiyle ilgili olarak Shi Zuocheng'in yorumu dikkat çekicidir: *“Tartışmaların içeriği öylesine sanatsaldı ki, tartışmadan önce dinlenen müzik yöneticilerin duygularına hitap ederek verimi artırıyor, tartışmanın ardından gelen müzik etkinliği ise bir tamamlayıcı niteliği taşıyordu”* (108).

Hükümdar Yu döneminde siyaset ve müziğin bir arada olduğu saray ortamına dair en güzel örnekler Çin'in en eski klasik metinlerinden biri olan Belgeler Klâşığı Shang Shu'da (尚書) rastlıyoruz: Bir siyasi tartışmanın ardından yönetici Kui şöyle söyledi: *“Konuşmalar son bulsun, müzik başlasın, müzik aletleri bir araya gelsin, sesler yükselsin. Ey insanoğlu! Şarkı söyle! Şarkı söyle! Göğün şarkısını karşılayalım, şu dakika yeryüzü göğe yükselsin! Şarkı söyle ey insanoğlu! Şarkı söyle!..”* (Guo 39).

Ritüel ve Müzik Sistemi (禮樂制度), Beş Hükümdar Dönemi'nin ardından sistematik yazının ilk örneklerinin görüldüğü Shang Hanedanlığı döneminde de (M.Ö.1765~M.Ö.1122) karşımıza çıkmaktadır. Shang Hanedanlığı tarih öncesi devirlerden Tunç Çağı'na denk gelmektedir. Bu dönemde tunç madeninin alet yapımında kullanılmasıyla teknik ilerlemiş, sistematik yazının da etkisiyle toplum ileri medeniyet seviyesine ulaşmıştır. Ancak toplum, teknik açıdan yakaladığı ileri seviyeyi ahlâki açıdan yakalayamamıştır. Nüfustaki hızlı artış ve halkın bireyselci yönünün ön plana çıkmasıyla insanlar arası çatışmalar artış göstermiş, Beş

Hükümdar Dönemi'nin ideal yönetim şekli olan *Ortak Göğün Altı* (公天下), yerini halkını kendi malı sayan, onları kontrolü altında tutan bir liderin bulunduğu, halkın statüsüne göre farklı haklara sahip olduğu, ideal toplum yapısından uzak *Özel Göğün Altı* (私天下) sistemine bırakmıştır.

Sosyal hayatında bireyselliği ve benciliği ile ön plana çıkan Shang halkının, ideal insan ve ideal toplum hayalinden uzaklaşması, toplumda batıl inançların artmasına neden olmuştur. Bu dönem, topluma ve dönemin inanç sistemine hâkim olan en önemli kavram; “en yüksek mevkiye sahip olan tanrı” anlamını karşılayan *Shang Di* (上帝) kavramıdır (Ma ve Guo 12). Shang Di, Shang halkının inanç sisteminde geniş yer tutan batıl inançların da kaynağı konumundadır. Kullandıkları çeşitli fal yöntemleriyle yaşamlarına dair soruları Shang Di'ye yönelten ve kendilerince aldıkları cevapları kayıt altına alan Shang halkı; zamanla düşünme, karar verme ve seçim yapma konularında pasifleşen bir toplum haline gelmiştir.

Shang Dönemi'ne hâkim olan Ritüel ve Müzik Sistemi de, yöneticilerin ve halkın içinde bulunduğu bu olumsuz gelişmelerden etkilenmiş; doğal ve ideal yapısından uzaklaşarak, yalnızca bencil yönetici ve soylulara hizmet eden bir sistem haline dönüşmüştür. Bu dönemde bir araya gelen olumsuz sebepler, Shang Hanedanlığı'nın çöküşüne de zemin hazırlamıştır.

2. Zhou Döneminde Ritüel ve Müzik Sistemi

2.1. Ritüel ve Müzik Sisteminin Yükselişi: Batı Zhou Dönemi

Shang Döneminde yönetici ve halk üzerindeki olumlu etkilerini neredeyse tamamen kaybetmiş olan Ritüel ve Müzik Sistemi, Çin'in Zhou Hanedanlığı'nda tekrar güç kazanmaya başlamıştır. Batı Zhou Hanedanlığı'nın (M.Ö.1046-M.Ö.771) kurucularından biri olan Zhou Gong (周公), Shang Hanedanlığı'nın yıkılmasının sebeplerinden önemli dersler çıkararak, Shang Dönemi'nde önemini yitirmiş olan ideal insan ve ideal toplum hayalini tekrar gerçekleştirmeyi amaç edinmiş ve bunun için Ritüel ve Müzik Sistemi'ni yeniden düzenleme kararı almıştır. Zhou Gong'a göre; Shang Hanedanlığı'ndan miras kalan bu sistemin yeniden etkili hale gelebilmesi için, toplumu ve toplum düzeninin temeli olan *insanı* düşünsel ve ahlâki açıdan beslemek ve *ideal insanı* yeniden yaratmak gerekiyordu. Zhou Gong, bu idealin

gerçekleşmesindeki en büyük engelin Shang Dönemi'ne hakim olan batıl inançlar olduğunu fark etmiş ve dönemin en yüksek mevkiye sahip tanrı kavramı olan Shang Di'nin de üzerine çıkabilecek, doğaya bağlı, erdem ve ahlâkın sembolü olan *Gök* (天) kavramını gündeme getirmiştir (Shi 158-159).

Çin düşünce tarihinde Gök kavramı ilk olarak Beş Hükümdar Dönemi'nin başlarında, Hükümdar Yao (堯) tarafından ortaya atılmıştır (Shi 164). Yazının icadından önceki bu dönemde Gök; Doğa'nın (自然) bir parçası hattâ doğanın kendisi olarak algılanmıştır. Shang Dönemi'nde yazının icadıyla birlikte Gök imi yazı sistemi içerisinde yerini almış; zamanla doğa temelinden ayrılarak, yalnızca yazının sınırları içerisinde var olan bir kavram haline gelmiştir. Gök kavramına, kaybettiği *doğa* anlamını tekrar kazandıran kişi ise Zhou Gong olmuştur (Shi 159).

Çin medeniyet tarihinde Gök kavramı da Gök imi de insandan yola çıkılarak ortaya atılmıştır. Bu nedenle; göğün bilgisine ulaşmayı amaçlayan insan, işe kendi varlığının ve kendi doğasının kaynağından yola çıkmakla başlamalıdır. Belgeler Klâsiği Shang Shu'da Gök'ü anlama yeteneğine sahip olan kişi tanımı yapılırken *gök'e eş olan* (配天) (Guo 262) ifadesi kullanılmıştır. Gök'e eş olabilecek bir insanın sahip olduğu en belirgin özellik ise Gök'ün verdiği *doğal karakterinden* (人的自然本性) uzaklaşmamış olmasıdır.

En eski Çin metinlerinden biri olan Değişimler Klâsiği Zhou Yi'de (易經), insanın konumu gök ile yer arasında gösterilmektedir (Guo ve Huang 553).⁶ Buna göre insan; gökten edindiği karakter ve yetenekler sayesinde fiziksel dünyanın (medeniyetin) yaratıcısı olmuştur. Bu sebeple; bir toplumda kurulan ideal düzen, insanın gökten aldığı ideal karakter ile doğru orantılıdır. İdeal karaktere sahip olan bir birey ancak ideal uygarlığı ve ideal toplumu yaratabilir. Bu konuda; başta Zhou Gong olmak üzere Zhou dönemi insanları, bu anlayışı kendilerine dayanak yapmış, insanın kendi varlığının temel kaynağı olan *doğaya* (göğe) geri dönmesinin önemini ve yarattıkları medeniyeti doğa temeline dayanarak şekillendirmeleri gerektiğini

⁶ Değişimler Klâsiği Xi Ci Xia Bölümde metnin en önemli içeriğini oluşturan Gök-Yer-İnsan üçlemesi hakkında bilgiler verilmektedir. Buna göre evrende her şey; gökten insana ve insandan yere doğru gelişim göstermiştir. Değişimler Klâsiğinde geçen şu cümle açıklayıcıdır: "Bir kitap olarak Değişimler Klâsiği, son derece zengin ve geniş çaplı bir içeriğe sahiptir. İçinde gökten insana ve insandan yere çok şey anlatılmıştır". (Guo ve Huang 553).

idrak etmişlerdir. Böylece Zhou Dönemi'nde Zhou Gong tarafından yeniden düzenlenen Ritüel ve Müzik Sistemi; doğa temeline geri dönmüş, gök-insan-medeniyet üçlüsünün oluşturduğu ideal düzenden yola çıkarak, ideal toplum ve ideal insan amacının gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak bir sistem haline gelmiştir.

Batı Zhou Dönemi, Ritüel ve Müzik kültürünün hem gelişme hem de olgunlaşma dönemidir. Sistem, bu dönemde feodal yapının üzerine kurulmuş ve sosyal yapının temelini oluşturmuştur. Lin Mingzhao, Zhou Li Klâsığı'ni (周禮) temel alarak, Batı Zhou Dönemi'nin Ritüel Sistemi'ni genel hatlarıyla beşe ayırmaktadır. Bunlar; Ji, Xiong, Jün, Bin ve Jia ritüelleridir. Ji Ritüeli (吉禮-şans ritüeli) ibadet ve tapınma kaidelerini temsil etmektedir; Xiong Ritüeli (凶禮-kötü şans ritüeli) cenaze ritüelleri, yas tutma, ağıt yakma, taziyede bulunma, miras ve mal yardımı kaideleri gibi ritüelleri kapsamaktadır. Bin Ritüeli (賓禮) beylikler arası ziyaretlerde uyulması gereken kuralları ifade eder. Jün Ritüeli (軍禮) orduyu, askerleri, ordu komutanlarını ve onların uyması gereken kuralları belirler. Jia Ritüeli (嘉禮) ise yeme içme, misafir karşılama, tebrik ve kutlama gibi ritüelleri içermektedir (Lin 29). Batı Zhou dönemine ait olan bu beş kaide, Zhou Hanedanlığı'nın Ritüel ve Müzik Sistemi'nin temel yapısını oluşturmuştur.

Zhou Gong'un liderliği ve Zhou halkının katkılarıyla Batı Zhou Hanedanlığı'nın ilk dönemlerinde ideal yapısına yeniden kavuşan ve ideal toplum düzenini sağlayan Ritüel ve Müzik Sistemi, dönemin sonlarına doğru zayıflamaya başlamış, Doğu Zhou Hanedanlığı'nın İlkbahar-Sonbahar Dönemi (M.Ö.770 - M.Ö.476) sonları ve ardından gelen Savaşan Beylikler Dönemi'nde (M.Ö.476 - M.Ö.221) tam bir çöküşe uğramıştır.

Zhou Hanedanlığı kurucusu Zhou Gong, Shang Dönemi'nde zayıflayarak hanedanlığın yıkılmasına sebep olan Ritüel ve Müzik Sistemi'ni yeniden düzenlemiş ve ideal insan, ideal toplum hayalini yeniden gerçekleştirmeyi başarmıştır. Burada dikkat çekici olan; Zhou Gong'un değişime toplumsal kurallardan değil insan karakterinden başlamış olmasıdır. Bu durum, Zhou Gong'un idela toplum düzenini kurabilecek kişilerin, iyi ahlâka ve iyi karaktere sahip olan insanlar olduğunun farkında olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda atılan en doğru adım, insanın Gök

tarafından bahşedilen doğal benliğine geri dönmesi, içsel gözlem ve sorgulama yaparak, kaybettiği doğal karakterini yeniden kazanması olmuştur. Ancak ne yazık ki, Batı Zhou Dönemi'nin sonlarına doğru öncelikle yönetici kesimde başlayan, sonra da halka yayılan ruhsal yozlaşma, toplumsal çürümeyi de beraberinde getirmiş ve sistemde yeniden çöküş yaşanmıştır. Sistemdeki bu çöküşün sebeplerini dönemin siyasi yapısındaki değişime bağlayan Ling Ming Zhao konuyu şöyle özetlemektedir:

Batı Zhou Hanedanlığı'nın son dönemlerinden başlayarak hükümdar ailesinde hiyerarşi sistemi gücünü kaybetmeye başlamış, başkentin doğuya taşınması ve merkezi gücün zayıflayarak el değiştirmesi de sistemdeki güç azalmasına hatta sistemin çöküşüne hız kazandırmıştır. Hiyerarşi sisteminin değişmez kuralları olan büyük oğulun yönetimi devralması, aynı soyadlıların evlenememesi ve ast-üst ilişkilerinin düzenlenmesi gibi pek çok kural, İlkbahar-Sonbahar Dönemi'nden itibaren uygulanmaz olmuştur. Ayrıca; feodal yapıda hükümdarın yakın akrabaları olan beylik liderlerinin Ritüel ve Müzik Sistemi'ni kendi çıkarlarına göre yorumlamaları, hükümdarın altında yer alan yetkililerin hükümdarın yerine kararlar almaları gibi merkezi yönetimi sarsan olaylar da oldukça yaygınlaşmıştır. Yazık ki bu olaylar, dönemin Ritüel ve Müzik Sistemi'nin çöküşüne temel oluşturmuştur (Lin 32).

İlkbahar-Sonbahar ve Savaşan Beylikler Dönemi'nde Ritüel ve Müzik Sistemi'ndeki bu çöküş, toplumsal karmaşayı da beraberinde getirmiş, ideal toplum düzenini yeniden sağlama çabası içine giren düşünürlerin sayısı bu dönemde artış göstermiştir. Dönemin aydınları, sistemde meydana gelen çözülme ve değişimin asıl nedeninin; temeli doğaya ve doğanın insana kazandırdığı doğal karaktere (自然本性) dayanan bu sistemin yeterince iyi anlaşılabilmesi olduğunu düşünmüşlerdir. Bu sebeple; Ritüel ve Müzik Sistemi'ni şekilsel açıdan değil; anlam, içerik ve insana kattığı değerler açısından düşünsel boyutta değerlendirmenin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda; Doğu Zhou Dönemi klâsik metinlerinde; Ritüel ve Müzik Sistemi içeriğine sahip olan kayıtlarda, sistemin biçimsel yönünü oluşturan

uygulama yöntemlerinden çok; sistemin anlam, içerik ve birbirini ayakta tutan ilişkisini konu alan konuların yoğunluğu dikkat çekicidir. Bu konuları; ritüel ve müzik arasındaki uyum, denge ve önem sıralaması başlıkları altında değerlendirmek mümkündür.

2.2. Ritüel ve Müzik Sistemi'nin Zayıflaması: Doğu Zhou Dönemi

Bugün; Zuo Zhuan (左傳), Guo Yü (國語) ve Li Ji (禮記) klâsik metinlerinden, Doğu Zhou Hanedanlığı'nın iki yarısını oluşturan İlkbahar-Sonbahar (M.Ö.770-M.Ö.476) ve Savaşan Beylikler (M.Ö.476-M.Ö.221) dönemlerine ait Ritüel ve Müzik Sistemi ve sistemin anlam ve içeriğine dair yapılan pek çok açıklama ve tartışmaya ulaşılabilmektedir. Bu tartışmalar çok çeşitli olmakla birlikte, içerik açıdan önemli bir yeniliği içinde barındırmaktadır. Bu açıklamalarda; Ritüel ve Müzik Sistemi'nin şekilsel ve anlamsal içeriği, uygulanma biçimi ve toplumsal etkisi tartışılmakla kalmamış; ritüel ve müziğin birbirlerini var eden ilişkisi ve sistemin insanın doğal karakteri (人的自然本性) ile karşılıklı etkileşimi de düşünsel boyutta derinlemesine ele alınmıştır. Bu bağlamda çalışmanın devamında; Doğu Zhou Dönemi Ritüel ve Müzik Sistemi'nin öz ve içeriğine yönelik şu sorulara cevap arama gerekliliği doğmuştur: Ritüeller ve Müzik arasındaki ideal uyum ve denge ilişkisi nasıldır? İdeal sistemde Ritüel ve Müzik arasındaki önem sıralaması nasıl oluşmaktadır?

2.2.1. Ritüel ve Müzik Arasındaki Uyum

Ritüel ve Müzik Sistemi'nde, ritüeller ve müzik birbirinden ayrılmaz iki kavramdır. Büyük bir ciddiyet içerisinde gerçekleştirilen bir ritüelde, insan duygularına hitap ederek ortama yumuşak bir atmosfer kazandıran müzik, ülkeler arası siyasi ziyaretlerde ve tapınma etkinliklerinde seremoninin önemli bir parçasını oluşturmuştur.⁷ Ritüele eşlik eden müzik, seremoninin düzenlenmesinde önemli bir belirleyici olmakla birlikte, insanlar arasında uyumun sağlanmasında da etkili olmuştur. Bu konuda Törenler Klâsiği Li Ji'nin (禮記) içinde yer alan Müzik Kayıtları Yue Ji'den (樂記) ve Zhou Li kayıtlarından birkaç örnek verilebilir: *..müziği anladıktan sonra ritüelleri anlamak mümkün olur...* (Liji Yueji Bölüm. 5), *...altı*

⁷ Çin klâsik metinlerinden Şiirler Klâsiği (詩經) ve Zhou Dönemi ritüel kayıtlarını içeren Zhouli'de (周禮); ritüellere eşlik eden müzikler hakkında pek çok kayıt bulunmaktadır. Bkz. 詩經: 周頌有瞽, 小雅楚茨, 小雅彤弓, 小雅賓之初筵. 周禮: 春官宗伯.

prensip, altı birlik, beş ses, sekiz ton ve altı dansın büyük uyumuyla ortaya çıkan müzik; tanrı ve ruhlarla iletişim kurulmasını, ülkeler arasında işbirliği olmasını, on binlerce halkın uyum içinde olmasını, misafirlerin barış içinde ağırlanmasını, uzak olan insanların anlaşmasını, hattâ hayvanların iş görmesini sağlar” (Zhouli, Chun Guan Zong Bo, Bölüm 100).

Müziğin ritüeller üzerindeki etkisinin yanı sıra, ritüellerin de müziğe etkisi göz ardı edilmemelidir. Seremonilerde ritüele eşlik eden müzik için bazı sınırlar ve kurallar konulmuştur. Seremoninin niteliğine, durumuna, katılımcıların sınıf ve kimliklerine göre kullanılan müzikler de farklılık göstermektedir. Örneğin; misafir ağırlama ritüeli ile ilgili olarak Zuo Zhuan Klâsîği’nde(左傳), Lu Beyliği kıdemli memurlarından Shusun Muzi’nin Jin Beyliği ziyareti sırasında yanlış müzikle karşılanması sonucu verdiği tepki ayrıntılı olarak kaydedilmiştir (Zuo Zhuan, Xianggong Sinian, Bölüm 2). Lin Mingzhao bu ziyareti şöyle dile getirmektedir:

Zuo Zhuan ve Guoyü kayıtlarına göre; Shusun Muzi “Sı Xia” müziği performansı ve “Wen Wang” şiiri performansı esnasında, kendisine yapılan bu ritüeli kabul etmemiştir. Bunun nedeni; Zhou Dönemi ritüel sistemine göre Sı Xia müziği Göğün Oğlu olarak kabul edilen hükümdarın, çevre beyliklerden gelen beylerin ziyaretlerinde karşılama müziği olarak kullanılmaktaydı; Wen Da ve Da Ming ise iki ülke beyinin karşılıklı görüşmesindeki ritüel ve seremonilerde kullanılan şiirlerdi. Bu sebeple kıdemli memur sıfatına sahip olan Shusun Muzi, ritüellere uygun olmadığını bildiği için, bu ritüeli kabul etmeye cesaret edememiştir. Ülke yöneticisinin, ziyarete gelen elçiyi yolcu etme ritüelinde kullanılan müzik olan Luwu çaldığı sırada ancak bu ritüeli kabul etmeye cesaret edebilmiştir (Lin 31).

Jin Beyi’nin şerefine verdiği ziyafette dinlenen müziği, ritüel ve kaidelere uygun olmadığı gerekçesiyle kabul etmeyen Shusun Muzi’nin bu örneği, ritüel kurallarının müzik üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Müziğin ritüel ve standartlara uygun olmasının önemiyle ilgili olarak, Konuşmalar Klâsiği Lunyü'de (論語) geçen bir kayıt da dikkat çekicidir. Konfüçyüs'ün Ji Ailesi'nin kendi evlerinde gerçekleştirdiği, ancak ritüellere göre yalnızca “Göğün Oğlu” olarak anılan hükümdarın kendi evinde gerçekleştirebileceği bir kutlama etkinliğine ve bu etkinlikte kullanılan *Bayi* (八佾) müzikli dansına eleştirisi şu şekildedir: “...Bu gördüklerime katlanabiliyorsam, bu hayatta katlanamayacağım başka hiç bir şey yok demektir” (Xie 87). Bu konuda Zuo Zhuan'da da dönemin mevki sahibi devlet memurlarından olan Xi Que'ye ait bir kayıt bulunmaktadır: “Ritüeller olmadan müzik olmaz, olursa da bu kurallara aykırı ve yanlıştır” (Zuo Zhuan, Wengong Qinian, Bölüm 2).

Örneklerden de anlaşılabilceği gibi, Ritüel ve Müzik arasındaki uyum çok önemlidir. Bu uyum sayesinde; insan duygularına hitap eden müzik, belirli kurallar ve standartlara göre uygulanan ritüellerin ciddiyetini yumuşatmış; düzenin sağlanması amacıyla hiç bir kuraldan taviz vermeyen ritüeller ise, keskin sınırları olmayan insan ruhuna hitap eden müziği dizginleyerek düzenin sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Ritüel ve Müziğin uyumuyla ilgili olarak Lunyü'de şöyle bir kayıt dikkat çekmektedir: “*Youzi dedi ki: Müzik ve Ritüel arasındaki en önemli şey uyumdur. Eski liderlerin ideal yönetimleri çok iyiydi, küçük-büyük herkes bu uyuma ayak uydururdu. Bunun aksi bir durum ortaya çıktığında, önce uyumun önemi bilinmelidir...*” (Xie 73).

2.2.2. Ritüel ve Müzik Arasındaki Denge

Doğu Zhou Dönemi'nde de Batı Zhou'da olduğu gibi, Ritüel ve Müzik birbirinden ayrılmaz bir bütünlük içerisinde var olmuştur. Ritüeller sahip oldukları ciddiyetle müziği olması gereken sınırlar içine alırken, müzik ritüellerin uygulandığı seremonilerde seremoniye rehberlik ederek etkinlikte önemli bir rol oynamışlardır. Müzik aynı zamanda ritüellerin yaratıcısı olan insanın duygularına hitap etmiş ve böylece ritüellerin ayrımcı ve kuralcı ciddiyetini yumuşatarak denge ve uyumu sağlamıştır.

İlkbahar-Sonbahar Dönemi Ritüel ve Müzik Sistemi'nde, ritüel ve müziğin birbirini var etmesi fikri, bu iki kavramın bir bütün olarak ele alınmasına neden olmuştur. Bu fikir özellikle Savaşan Beylikler döneminde çok daha netleşmiştir. Örneğin; Li Ji'de: "...müzik benzeştirir, ritüel ayırıştırır, benzerlikler yakınlaştırır, farklılıklar mesafe koyar. Müzik insanlar arası ilişkileri oluşturur, ritüeller insanlar arasındaki farklılıkları ortaya koyar" (Liji Yueji, Bölüm 10) denilmektedir. Lin Mingzhao'a göre; Li Ji'deki bu kayıt, Ritüeller ve Müziğin sahip oldukları karakter özelliklerinin birbirine zıt olduğunu göstermektedir. Lin, bu fikrini şu cümlelerle ortaya koymaktadır: "*Toplumda düzenin sağlanmasına katkıda bulunan Ritüellerin temel yapısı "ayırıştırıcı" olmalarıdır; bunlar düzen, ahlâk ve etiği vurgularlar. Müzik ise "birleştirici"dir, farklılıklar arasında uyumu sağlar, insan ruhuna hitap ederek mutluluk, sevgi, güven gibi olumlu duyguları açığa çıkarır, müziğin estetik ve sanatsal yönü kuvvetlidir*" (35). Ancak; Doğu Zhou döneminin Ritüel ve Müzik Sistemi'nde Ritüeller ve Müzik sahip oldukları zıt karakterlere ve üstlendikleri farklı görevlere rağmen, birbirlerini tamamlayan ve varlıklarının devamını sağlayan dengeli bir ilişki içerisinde olmuşlardır.

İlkbahar-Sonbahar Dönemi ve Savaşan Beylikler Dönemi arasında Ritüel ve Müzik Sistemi'ni tanımlayarak, aralarındaki farklara rağmen sahip oldukları dengeyi ortaya koyan pek çok düşünce, Ritüeller Klâsiği olan Li Ji'nin Müzik Kayıtları bölümü Yue Ji'de kaydedilmiştir. Bunlara şöyle bir kaç örnek verilebilir:

İnsanlar arasında var olan sorunsuz ilişkiler, müziğin esasını oluşturur; insanın sahip olduğu sevgi, mutluluk, müzik sayesinde var olur. Denge, doğruluk, saflık, temizlik gibi kavramlar, ritüellerin temel karakteriydi; saygı, uyum, kurallarla gelen denge, ritüellerin görevidir (Bölüm 15). Ritüeller halkın kalbine sınır koyar (dengede tutar), müzik halkın sesini ayarlar (aşırılıktan uzaklaştırır); müzik içten (ruhu) etkilerken ritüeller dıştan (davranışları) etkiler (Bölüm 9). Müzik ruha hitap eder, ritüeller ise davranışlara; ruha hitap eden müzik insanı dengede ve sakin tutar; davranışları şekillendiren ritüeller insana medeniyet ve kültür eğitimi verir (Bölüm 45). Müzik

değişmeyen (dengeli) duyguları, ritüeller ise değişmeyen (mantığa uyumlu) kuralları temsil eder (Bölüm 38).

Örneklerden de anlaşılabilir gibi; Ritüeller toplumsal kuralları ve toplum sistemini ifade ederken, davranışları düzene sokan ölçüyü vurgulamaktadır. İnsan ruhunun kendi içinde barındırdığı ciddiyet ve itaatkârlık da ritüellerin eseridir. Müzik ise direkt olarak insan duygularına hitap ederek; mutluluk, sevgi, uyum, huzur gibi insan duygularının en gerçekçi yönüne vurgu yapmaktadır. Tüm sistem ritüel ve müziğin uyum ve dengesiyle ayakta kalmaktadır; bu da ideal toplum düzeninin temel şartıdır.

2.2.3. Ritüel ve Müzik Arasındaki Öncelik Sıralaması

Çin kültür tarihinde, ilkel dönemden başlayarak, toplumu binlerce yıl etkisi altına almış olan Ritüel ve Müzik geleneğinin yapı taşı olan ritüel ve müzik kavramları; tarihte ortaya çıkmış olan hanedanlıkların toplumsal, kültürel ve siyasi özelliklerine göre şekillenmiş ve dönemin özelliklerine göre önem sırası kazanmıştır. Buna göre; yazının var olmadığı, dilin etkin kullanılmadığı ilkel dönemlerde veya yönetici ve aydınların dünyevi meselelere fazla ilgi duymayan, sanatsal yönleri, estetik anlayışları gelişmiş ve münzevi bir hayat tarzı benimsediği dönemlerde Müzik ön plana çıkarken; topluma kuralların, yasaların ve siyaseti ön planda tutan yöneticilerin hâkim olduğu dönemlerde Ritüeller daha çok önemsenmiştir.

Ritüel (Li 禮) ve Müzik (Yue 樂) imlerinin ne zaman yazıya döküldükleri hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, İlkbahar Sonbahar Dönemi'nde birleşik olarak kullanılmaya başladıklarına dair genel bir yargı bulunmaktadır (Shi 230). Çin yazısında iki im birlikte kullanılarak bir kavramı oluşturduğunda, ağırlıklı anlam ilk karaktere yüklenir ve ilk karakter anlamsal açıdan ikinci karakteri içinde kapsar. Bu kurala göre; Ritüel ve Müzik Sistemi'nde ilk karakterin Ritüel olması ve tarihi metinlerde bu sıralama ile kullanılması ilginçtir.

Çin'in klâsik tarih metinlerinden Zuo Zhuan'da ve Konfüçyüs'ün konuşmalarını içeren Lunyu'de, Ritüel ve Müzik kavramlarından fazlaca söz edilmekle birlikte, bu iki kavram arasındaki önem sıralamasından bahsedilmemiştir. Oysa Ru Ekolü'nün (儒家) temel klâsiklerinden biri olarak bilinen Ritüeller

Klâsiği'nin Müzik Kayıtları bölümünde, Müziğin Gök'e (tian 天), Ritüellerin ise Yer'e (di 地) ait olduğuna dair şöyle bir yorum bulunmaktadır: *müziğin kaynağı göğe; ritüellerin kaynağı ise yere (uygarlığa) dayanır* (Bölüm 14). Yine aynı metinde; müzik hakkında şu cümleler de dikkat çekicidir: “*Müzik, Gök ve Yerin uyumudur*” (Bölüm 14). “*Bilge kişi Gök'e ulaşmak için müzik yapar* (Bölüm 17). *Yüce Müzik, Gök ve Yeri ortak uyum içinde birleştirir*” (Bölüm 12).

Bu örnekler, Müzik ile Gök arasında bir bağ kurarak, yaygın kullanımın aksine, Müziği yüceltmiş ve onu Ritüellerin önüne geçirmiştir. Müziğin önemine dair dikkate değer bir söz de Dao Düşünce Ekolü'nün kurucusu Laozi'nin “Dao De Jing” (道德經) klâsiğinde karşımıza çıkmaktadır: “...*yüce müzik duyulamayan müziktir...*” (Wang 48). Örnekte Laozi'nin söz ettiği *yüce müzik*; doğa temeline ait olan müziktir; doğa temelinden kopmuş olan insanın bu müziği duyması ve anlaması mümkün olmamaktadır.

Konuya tarihsel açıdan bakacak olursak; müziğin ilkel zamanlardan başlayarak hemen hemen her dönem insan hayatında olduğunu söylememiz mümkündür; oysa kural ve ritüeller, insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla ortaya çıkan ve toplumda pek çok alanda insanlar arası ilişkileri düzenleyici bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Müzik, doğal ortamda bulunan insanın duygularının direkt ifadesi iken; kural ve ritüeller tamamen insan ürünü olan toplumsal yaşamın bir parçasıdır. Bu bağlamda; Ritüel ve Müzik Sistemi'nde, ritüellerin müziğin önüne geçmesi ve hem dile hem de klâsik metinlere bu sıralama ile yerleşmesinin ardında toplumsal ve siyasi etkilerin olduğunu tahmin etmek zor olmamaktadır.

Bu noktada; Müzik ve Ritüel kavramlarının önem sıralaması ile ilgili olarak Shi Zuocheng'in yaptığı şu tespit dikkat çekicidir:

Shangshu'nun (尚書) ve Shiji'nin (史記) kayıtlarından anladığımız kadarıyla ritüel ve müziğin aynı dönemlerde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yani sonraki araştırmacıların dedikleri gibi Ritüel daha önce var olmamıştır. Eğer Shangshu'da geçen saray müzikleri kısmından başlayarak (Shun döneminin de müziğidir), Chen Wang

(Zhou Gong'un yeğeni) dönemini anlatan "Guyin pian" e kadar olan bölüme bakılacak olursa, o kadar kayıt arasında Ritüel kavramına yönelik çok önemli kayıtlar bulunmadığını; ancak Müzik kavramına vurgu yapan çok kayıt olduğunu görürüz. Bu bize müziğin ritüelden daha önemli görüldüğünü göstermez mi? (Shi 232).

İlkbahar-Sonbahar Dönemi düşünce akımlarından, Ru Düşünce Ekolü'nün kurucusu olan Konfüçyüs'ün de toplumsal kurallara ve ritüellere verdiği önem ile ön plana çıkması, Onun Müzik ve Ritüel sıralamasında ritüellere öncelik verdiği izlenimini yaratmaktadır. Ancak, Konfüçyüs'ün konuşmalarını içeren Lunyu kayıtlarında, O'nun müziği ritüellere temel oluşturan bir kavram olarak gördüğü anlaşılabilir. Bu düşünceyi bir örnekle açıklamaya çalışalım: "*Ritüeller ritüeller, yeşim taşları ve ipekler midir! Müzik müzik, çan ve davulları mıdır!*" (Xie 279). Örnekte Konfüçyüs, ritüellerin önemli olmakla birlikte saraylarda görülebilecek türden güzel görünümlü, değerli taşlarla süslenmiş ipek bir elbisenin şekilselliğini andırdığını; müziğin ise tıpkı tapınak törenlerinde başrol oynayan çan ve davul gibi etkinliğin içeriğini ve ruhunu oluşturduğunu belirtmiştir. Konfüçyüs'e göre; müzik temeldir, anlamdır, ruhtur; ritüeller ise bu ruhun şekilsel halini oluşturur.

3. Ritüel ve Müzik Sistemi İle İnsan Karakterinin Karşılıklı Etkileşimi

Bir toplumda ideal düzen kurulmasının ilk şartı, düzenin kurucusu olan insanın iyi ve ideal karaktere sahip olmasıdır. İnsan doğal benliğini ve sahip olduğu yetenekleri Gök'ten almış ve bunları yeryüzünde kendine ideal bir yaşam kurmak için kullanmıştır. Gök-İnsan-Uygurluk üçlüsünde, uygarlık kavramının içinde yer alan Ritüel ve Müzik Sistemi; gökten insana ve insandan uygarlığa doğru gelişim gösteren bir süreç içerisinde var olmuştur. Bu süreç tamamlandıktan sonra, insan herhangi bir zamanda sistemin özünü kaybeder ve kişisel hırs ve çıkarlarının etkisinde kalarak, ideal toplum, ideal insan amacından uzaklaşırsa, onun yapması gereken, sistem işleyişini tersine çevirerek, öncelikle kendi doğal benliğine sonra da ona doğal benliğini kazandıran göğün doğasına geri dönme çabasına girmektir.

Beş Hükümdar döneminde yaygın olan; insana sahip olduğu ideal ve doğal karakterinin (人的自然本性) Gök (doğa) tarafından verilmesi inancı, Shang döneminde zayıflamış olmakla birlikte, Batı Zhou döneminde Zhou Gong sayesinde yeniden önem kazanmıştır. Bu inanca göre; insanın Göğe ulaşabilmesinin ilk şartı; kendisine verilen bu doğal karakteri tanınması ve korumasıdır. Savaşan Beylikler Dönemi Ru Düşünce Ekolü'nün (儒家) önemli temsilcilerinden biri olan Mengzi (孟子), bu konuya şu cümlelerle katılmaktadır: “Kalbini iyi bilen, Göğün ona verdiği karakteri de bilir. Göğün ona verdiği karakteri iyi bilen, Göğü de bilir” (Xie 601). Mengzi'ya göre; insanın kendi varlığının temeli olan Göğe ulaşmasının ilk yolu, kendi benliğini tanımaktan geçer. Bunun insanlar arasında yaygınlaşarak toplumun geneline etki etmesinin en ideal yolu ise; bu kuralın öncelikle yöneticiler tarafından anlaşılması ve uygulanmasıdır.

Beş Hükümdar döneminin liderlerinden olan Yao (堯), Shun (舜) ve Yu (禹); toplumu her alanda etkisi altına alan medeniyetin kaçınılmaz gelişmesi karşısında, bir yandan gelişmeye ayak uydururken, diğer yandan doğa temelinden kopmamayı başarmış olan yöneticilerdir. Bu kişiler doğal ahlâk sahibi olma, erdemli olma ve iyi yönetici olma vasıflarını bünyelerinde bulundurabilen ve halkına örnek olabilen ender kişiliklerdir. Onların sahip olduğu bu özellik, Çin'de ideal yöneticinin sahip olması gereken *içte bilge dışta hükümdar* (内聖外王) fikrine de temel oluşturmuştur (Zhang 579). Bu kavram; doğa arka planından ayrılmamış ve doğanın insana verdiği doğal karakterinden ödün vermemiş olan yetenekli kişilerin yöneticilik yapmalarını ön görmektedir. Shi Zuocheng'a göre: “İçte bilge dışta hükümdar ideali aslında kişinin kendi benliğinin gerçek bilgisine ulaşarak bunu topluma uygulayabilme yeteneğini test eden bir pratiktir. Bu idealde aslanan içsel bilgeliğe sahip olabilmektir; çünkü içsel bilgelik doğadır; dışta hükümdarlık denilen şey ise yalnızca içsel bilgeliğin uzantısı olarak ortaya çıkacak olan ufacık şekilsel bir dünyadır” (327-328).

Çin düşünce tarihine temel oluşturan; insan sevgisi (仁愛), evrensel sevgi (兼愛), eşitlik (平等), güven (信任), bağışlama (包容), sabır (耐心) gibi erdemlerin, günümüzden dört bin yıl önce, Beş Hükümdar'dan biri olan Shun (舜) döneminde şekillendiği bilinmektedir. Shun, sahip olduğu örnek kişiliği ile halkı için bir “ahlâk sembolü” (道德典範) olmuş, Çin kültür ve düşünce yapısını derinden etkileyerek,

günümüzde de geçerliliğini koruyan temel ahlâk kavramlarının var olmasına katkı sağlamıştır. Mengzi da Shun'dan şu cümlelerle söz etmektedir: “*Shun nasıl bir insandı? Ben nasıl bir insanım? İdeal insan denilen, Onun gibi olmalı*” (Xie 411).

Zhou Dönemine hâkim olan yaygın inanca göre; Shun'ün sahip olduğu bu iyi ahlâk, ona dönemin ahlâk sembolü olarak bilinen Gök tarafından verilmiştir (Shi 68-69).⁸ Gök ise Doğa'nın kendisidir. Göğün insana verdiği ahlâk doğa temeline dayanmaktadır ve insan tarafından değiştirilmediği sürece ideal kalır. İlkel dönemden başlayarak toplumlara binlerce yıl etki etmiş olan ritüeller ve müzik; insanın sahip olduğu doğal ahlâkın ve doğal karakterin insan davranışlarına ve duygularına yansması olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda; insanın sahip olduğu doğal ahlâk ve doğal karakter, ritüel ve müzik için temel belirleyici konumundadır. Diğer deyişle; ideal toplumun temelini oluşturan ideal ritüel ve müzik sistemi, ancak ideal ahlâk ve karaktere sahip olan insanlar tarafından geliştirilebilir.

İnsan karakterinin Ritüel ve Müzik Sistemi'ne etkisini dile getirdiğimiz bu noktada, dikkatten kaçmaması gereken bir durum ortaya çıkmaktadır; o da, sistem ve insan arasındaki etkileşimin çift yönlü olmasıdır. Müzik ve Ritüeller insan ürünü olmakla birlikte; sistemi benimseyen insanın karakter gelişimi ve yaşamı için belirleyici bir rol üstlenmektedirler. İnsanın yarattığı sistem; onu benimseyen insanın karakterine ve yaşamına etki etmektedir. Bu konuya Çin klâsik metinlerinden şöyle bir kaç örnek verilebilir:

...İnsan müzik ve ritüele sahip olmakla ancak ahlâki erdeme ulaşır (Liji, Yueji, Bölüm 5). Müzik ve ritüellerle eğitilen halk isyankar olmaz (Zhouli, Deguan Situ, Bölüm 63). Ritüeller göğün merkezi, yerin düzenidir ve halkın davranışlarına yön verir. Göğün aydınlığı, yerin (varlığın) karakteri, altı hava ve beş element onun düzeni ile var olur. Beş tat, beş renk, beş ses kadın-erkek ilişkilerini karmaşaya sokar, halk karakterini kaybeder. Bu yüzden ritüeller ile her şey

⁸ Shang Shu'da *ahlâk* (德) imi yüz doksan yerde geçmiş ve genellikle Gök (天) imi ile birlikte kullanılmıştır. Bu da iki kavram arasındaki yakın bağlantıyı göstermektedir. Bunlara bir kaç örnek vermeye çalışalım: *yalnızca gök ahlâkı koruyabilir* 尚書, 商書, 咸有一德, Bölüm 1. *yalnızca ahlâk göğü etkileyebilir* 尚書, 虞書, 大禹謨, Bölüm 20. *yüce göğün duyguları yoktur, onu yalnızca ahlâk etkiler.* 尚書, 周書, 蔡仲之命, Bölüm 2.

düzene girmelidir (Zuo Zhuan, Zhao Gong Erwu Nian, Bölüm 2). Ritüel ve Müzik ahlâkın temelidir (Zuo Zhuan, Zhao Gong Erqi Nian, Bölüm 2). Ritüeller halkın kalbini sınırlandırır (aşırılıkları törpüler), müzik halkın sesini ayarlar, siyaset düzene girer, ceza onları korur; ritüel-müzik-siyaset-ceza yasaları çatışmazsa karışıklık çıkmaz, hükümdarın erdemli yönetimi başarıya ulaşır (Liji Yueji, Bölüm 9). Ritüeli öğrenen, ast-üst ilişkisini iyi bilir, müziği öğrenenin kötü huyları düzelir, davranışları dengeye girer (Guoyu, Chu Yu Shang Bölüm 1).

Sonuç

Bu makalede, Antik Çin Medeniyetine temel oluşturan Zhou Hanedanlığı döneminin Ritüel ve Müzik Sistemi incelenmiş, toplumda siyasi ve sosyal düzenin yapı taşı olan bu sistemin yükselişine ve çöküşüne neden olan etkenler, insan ve medeniyet arasındaki ilişki perspektifinden değerlendirilmiştir. Temelde uzun ve köklü bir tarihi süreçten geçmiş olan Ritüel ve Müzik Sistemi, Zhou Hanedanlığı'nda dönemin uygarlığına bağlı olarak gelişen yönetim ve yaşam tarzının temel özelliklerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda makalede ilk olarak; Çin kültür tarihinde Müzik ve Ritüel Sistemi'ne temel oluşturan tarihsel süreç ele alınmış; sistemin doğru anlaşılıp uygunmasıyla paralellik gösteren başarılı siyasetlere ve ideal toplumlara dair örnekler gösterilmiş; sistemin gereğini yerine getirmeyen hanedanlıkların karşılaştıkları sıkıntılar ve hanedanlığı yıkıma götüren sonuçlar değerlendirilmiştir.

Ritüellerin içeriğini insan erdemi ve bu erdemin şekillendirdiği insan davranışları oluşturmaktadır. Ritüellerin fonksiyonu, insanlar arası farklılıkları vurgulayarak toplumda istikrar ve hiyerarşik bir düzen oluşmasını sağlamaktır. Müzik ise insan duygularına etki ederek insanlar arası benzerlikleri vurgulamakta, farklar üzerinden bir çeşit uyum ve uzlaşma sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bir bütünün iki parçasını oluşturan ve ideal bir sistem içerisinde birbirlerini dengede tutan Ritüel ve Müzik, özünde insanın kendi tabiatına yaptığı içsel gözlem ve evrenin yaratıcısı doğal düzenden yola çıkarak yarattığı uygarlığın bir ifadesidir. Bu sistemin amacı; ritüellerin uygulama yöntemlerini ön plana çıkararak, sürekli

kendini tekrar eden bir biçimsellik yaratmak değil; insanın kendi doğasının temelinde sahip olabileceği ideal karaktere ve doğanın mükemmel düzenini örnek alarak oluşturacağı ideal yaşam biçimine ulaşması için ona danışmanlık yapmaktır. Dolayısıyla, sistemin uygulama biçiminden çok, içeriğini ve özünü oluşturan temel prensiplerin önemi ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Ritüeller ve Müzik arasındaki ideal uyum ve denge ilişkisinin nasıl olduğu; ideal bir sistemde Ritüel ve Müzik arasındaki önem sıralamasının ne şekilde olduğu; doğa, insan, sistem ve toplum arasında birbirini var eden döngü ilişkisinin nasıl kurulduğu ve sistemin hangi şartlarda başarıya ulaştığı sorularına cevap aranmıştır.

İlk olarak Ritüel ve Müzik arasındaki uyum ve dengenin, sistemin başarısında oldukça önemli bir faktör olduğunu söylemek gerekmektedir. Sistem içerisinde farklı içerik ve fonksiyonlara sahip olan Ritüel ve Müzik, ancak aralarındaki uyum ve denge sayesinde ideal bir sistem oluşturma imkânına sahip olabilmıştır. Sistemin uygulanma sürecinde, insan duygularına hitap eden müzik, belirli kurallar ve standartlara göre uygulanan ritüellerin ciddiyetini yumuşatma fonksiyonuna sahip olmuştur. Büyük bir ciddiyet içerisinde gerçekleştirilen bir ritüelde, ritüelin bir parçasını oluşturan müzik, insanlar arasındaki siyasi, sosyal ve kültürel farkları ortadan kaldırmış; ortama yumuşak bir atmosfer kazandırmış; ülkeler arası siyasi ziyaretlerde ve tapınma etkinliklerinde insanlar arasında uyumun sağlanmasında etkili olmuştur. Siyasi ve toplumsal yaşamda düzenin sağlanması amacıyla hiçbir kuraldan taviz vermeyen ritüeller ise, keskin sınırları olmayan insan ruhuna hitap ederek, önemli kararların alınmasında yön verici olan müziği dizginlemiş ve düzenin sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

İnsan ruhunun kendi içinde barındırdığı ciddiyet ve itaatkârlık ritüellerle şekillenmiştir. Müzik ise direkt olarak insan duygularını harekete geçirerek; mutluluk, sevgi, uyum, huzur gibi duyguların en gerçekçi yönüne vurgu yapmıştır. Temelde tüm sistem ritüel ve müziğin uyum ve dengesiyle ayakta kalmaktadır; bu da ideal toplum düzeninin temel şartıdır.

Ritüel ve Müzik geleneğinin yapı taşları olan ritüel ve müzik kavramlarının öncelik sıralamasıyla ilgili olarak, tarihsel süreçte sistemin uygulandığı hanedanlıklara bakıldığında, hanedanlıkların toplumsal, kültürel ve siyasi özelliklerine göre şekillendikleri ve dönemin özelliklerine göre önem sırası kazandıkları görülmektedir. Örneğin; yazının var olmadığı, dilin etkin kullanılmadığı ilkel dönemlerde veya yönetici ve aydınların, dünyevî meselelere karşı ilgisiz oldukları, sanatsal yönleri, estetik anlayışları gelişmiş ve doğaya daha yakın bir hayat tarzı benimsemiş oldukları dönemlerde müziğin ön plana çıktığı; topluma kuralların, yasaların ve siyaseti ön planda tutan yöneticilerin hâkim olduğu dönemlerde ise ritüellere daha çok önem verildiği görülebilmektedir. Ancak bu noktada dikkat çekici olan; Ritüel ve Müzik Sistemi'nin kaydedildiği pek çok klâsik metinde müziğin yaratıcı göğe, ritüellerin ise insanların var ettiği medeniyete (yere) ait olduğunun vurgulanmasıdır. Ayrıca; Zhou Dönemi düşünürlerinden Taocu düşüncenin kurucusu Laozi'ya ve toplumsal ritüellere verdiği önemle ön plana çıkan Konfüçyüs'e ait metinlere bakıldığında, her iki düşünürün de müziği ritüellere temel oluşturan bir kavram olarak tanımladıkları anlaşılabilir.

Müziğin ilkel zamanlardan başlayarak hemen hemen her dönem insan hayatında olduğunu söylemek mümkündür; oysa ritüeller insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla ortaya çıkan ve insanlar arası ilişkileri düzenleyici bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple; insan duygularının doğal ifadesi olan müziğin, insan ürünü olan ritüellere de temel oluşturduğunu ve önem sıralamasında ön plana çıktığını söylemek hatalı olmayacaktır.

Bir toplumda ideal düzen kurulmasının ilk şartı, düzenin kurucusu olan insanın ideal karaktere sahip olmasıdır. İnsanın doğal benliğini oluşturan erdem; bir taraftan göğün doğasından gelerek kendini geliştirme sürecinde göğün doğasını takip edebilme; diğer taraftan da göğün doğasına bağlı kalarak yeryüzündeki uygarlığı meydana getirebilme gücünü içinde barındıran bir kavramdır. Gök-İnsan-Uygarlık üçlüsünde, uygarlık kavramının içinde yer alan Ritüel ve Müzik Sistemi; gökten insana ve insandan uygarlığa doğru gelişim gösteren bir süreç içerisinde var olmuştur. Bu sürecin ikinci yönünde ise, sistemin özünü kaybeden ve ideal toplum, ideal insan amacından uzaklaşan insandan, öncelikle kendi doğal benliğine sonra

da ona doğal benliğini kazandıran göğün doğasına geri dönmesi beklenmektedir. Kişi bu dönüşü ancak içsel gözlem ve sorgulama yöntemleriyle gerçekleştirebilir.

İnsanın sahip olduğu doğal karakter; göğün doğası ile yeryüzündeki uygarlık arasında faaliyet göstererek, gök-yer ilişkisini sağlayan bir yaşam gücüdür. Çin tarihinde ilkel dönemden başlayarak, medeniyetin gelişim gösterdiği Ön-Qin dönemi Xia, Shang ve Zhou Hanedanlıkları göstermektedir ki; bu gücü doğru kullananlar, doğa temelinden kopmayan ve ideal toplumun temelini oluşturan Ritüel ve Müzik Sistemi'ni doğru uygulamayı başararak toplumsal refahın sağlanmasına katkıda bulunmuşlar; bu konuda başarısız olanlarsa hızla yozlaşma ve çöküş sürecine girmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Guo, Jianxun. *Xin Yi Shang Shu Du Ben (Shang Shu Okumaları)*. Taipei: Sanmin Shuju, 2011.
- Guo, Jianxun ve Huang Junlang. *Xin Yi Yi Jing Du Ben (Değişimler Klasığı Okumaları)*. Taipei: Sanmin Shuju, 2011.
- Lin, Mingzhao. *Xian Qin Dao Jia De Li Yue Guan (Ön Qin Dao Düşünce Ekolünde Ritüel ve Müzik Kavramı)*. Taizhong: Wu Nan Tushu Chuban She, 2007.
- Ma, Dawen ve Guo Qiyong. *Zhongguo Zhexue Shi, (Çin Felsefe Tarihi)*. Beijing: Ren Min Chuban She, 2004.
- Shi, Zuocheng. *Zhongguo Zhexue Jingshen Shuoyuan (Çin Felsefe Ruhunun Temelleri)*. Taipei: Li De Chuban Shi, 2006.
- Xie, Bingying. *Si Shu Du Ben (Dört Klasik Okumaları)*. Taipei: San Min Shuju, 2003.
- Wang, Bi, *Laozi (Laozi Okuması)*. Taipei: Xue Hai Chubanshi, 1994.
- Zhang, Songhui. *Zhuangzi Duben (Zhuangzi Okumaları)*. Taipei: Sanmin Shuju, 2007.
- Guoyu 國語. *Academia Sinica Database*. Web.23 Şubat 2020.
- Liji Yueji 禮記·樂記. *Academia Sinica Database*. Web.23 Şubat 2020.
- Zhouli 周禮. *Academia Sinica Database*. Web.23 Şubat 2020.
- Zuo Zhuan 左傳. *Academia Sinica Database*. Web.23 Şubat 2020.